

Tone Rode – argentinski Slovenec, pesnik

Vsak se sam zaveda svojih korenin

Asimilacija ni več grožnja, ampak realnost, tako kot so realnost mešani zakoni »Iz slovenskega in argentinskega sveta je treba ustvariti čim več pozitivnih sintez«

Tone Rode je po poklicu kemik, strokovnjak za embalažo, njegova služba pa je takšna, da jo pogosto opravlja na potovanjih po treh celinah. Ob vsem tem – in zlasti pred tem – pa je pesnik, ki uživa v jeziku, tako slovenskem (za jezik svojih prednikov pravi, da je »potok«) kot španskem (leta 2001 je dobil nagrado argentinskega pisateljskega društva za najboljšo pesem). Doslej je izdal tri zbirke v slovensčini, pripravlja knjigo argentinskih pesmi, preizkusi pa se namerava tudi v (slovensko pisani) prozi. Pripada tretji generaciji argentinskih Slovencev (iz rodu Redotov, ki izvirajo iz Rodice pri Domžalah; kardinal Franc Rode je njegov stric) in je zagotovo med zadnjimi Slovenci v Buenos Airesu, kjer živi, ki so popolnoma večti tako knjižne kot sodobne pogovorne slovensčine.

Precej potujete po svetu in tudi v Ljubljani ste pogosto. Kako občutite njen kulturni utrip?

Ljubljana je krasno mesto, v nje no majhnost in raznolikost sem celo zaljubljen. Utrip živahnosti, če ga primerjam s časom pred petnajstimi leti, se je močno povečal. Lani, ko sem bil tukaj z družino, sem srečeval navdušene tujce. Sicer pa je Ljubljana moj drugi dom. Sem pridem, če le morem, in te priložnosti izrabim za osebne stike, ki mi tudi največ pomagajo.

S kom vse se srečujete?

S kolegi literati, literarnimi zgodovinarji, prijatelji, veliko stikov sem si ustvaril v teh letih.

Lahko poveste kakšno ime?

Z veseljem omenjam Dr. Matijo Ogrina, Aleša Bergerja, Braneta Senegačnika, pa Dr. Helgo Glušič. Še iz časov, ko sem v Društvu slovenskih pisateljev predstavljal svojo prvo zbirko, sem za znanstvo hvali-

gi Andreja Rota, imel v društvu pisatelj priložnost predstaviti svojo prvo zbirko Zenice. V Argentino sem se vrnil z dvema torbama zamujenih knjig. In ob vsakem naslednjem obisku Ljubljane je odšlo z mano nekaj novih naslovov.

Ja, v vaši zadnji zbirki sem opazil očiten namig na slovensko poezijo, na primer v pesmi Nekoga moraš.

No, Minatti je seveda že klasik, rad imam Fritza in Zajca, posebej ljub mi je Kovič, a berem tudi novejša pesnike. Nazadnje Barbaro Korun, Klemenca Piska, Miklavža Komelja, Aleša Debeljaka idr.

V isti pesmi omenjate tudi Rebulu.

Da, tista pesem je nastala v Chicagu, in tam sem se spomnil tudi na Rebulu, na njegov Duh velikih jezer, ki smo ga v Argentini postavili na oder. In če se moram za svojo pesniško ustvarjalnost čemu za-

Toda asimilacija je vendarle realna grožnja!

Asimilacija ni grožnja, to je realnost, prav kakor je realnost naša multikulturnost. Ampak ponavljam: tudi asimilacija se dogaja na ravni posameznikov. Vsakdo se odloči, kakšen odnos bo vzpostavil do svojih korenin, do kulture, iz katere izhaja. Meni osebno je ta kultura velika dragocenost, ki je nočem zapraviti, in tega ne govorim kot literat. Poskusil jo bom zapustiti tudi svojim otrokom, odločili pa se bodo seveda sami.

Vrniva se še malo k literaturi. Predstavljam si, da v vaši, se pravi tretji generaciji, obstaja ambicija, da bi kdo postal uspešen pisec v špansčini, torej ugleden argentinski literat.

Ne verjamem, da si tega kdo želi zato, ker bi s tem pač vstopil na veliko večji trg. Nekateri iz moje generacije so res začeli pisati v špansčini, ampak zato, ker jim v tovrstnem izražanju špansčina bolj leži in je na tem področju jezik njihove notranjosti.

Čutijo pa potrebo po literarnem izražanju?

Seveda. In dogaja se, da je v tisti špansčini opaziti elemente slo-

pevske zbori. Še danes marsikdo, ki slovensčine ne obvlada več, zna na pamet vsaj kakšno pesmico, s katero lahko sodeluje pri petju. V kulturnem domu, kamor jaz zahajam, je celo tako, da argentinski partnerji ali partnerke pojejo v slovenskem zboru. Nekateri od njih se celo učijo slovensčine in jo uporabljajo v pogovorih.

Tudi mešani zakoni so realnost?

Seveda. Že če pogledate statistiko, koliko Slovencev iz Argentine je prišlo živeti v Slovenijo, boste med njimi našli zanimivo število prav mešanih zakonov. Navsezadnje je to dinamika zdrave družbe. Iz slovenskega in argentinskega sveta je treba ustvariti čim več pozitivnih sintez. Sloveniji želimo odprtost in integracijo.

Imate občutek, da je še zmeraj rahlo provincialna?

Ja, morda v tem, kako matična domovina gleda na Slovence po svetu, bi lahko odkril kanček provincializma. Prevladuje namreč poudarjanje različnosti, ne integrativnosti. Tudi kar zadeva druge narode, se Slovenci ne bi smeli tako bati novih globalnih trendov. Zato bi pa bilo treba nekoliko okrepiti našo samozavest.

Takšen je pač obrambni refleks majhne skupnosti.

Skozi vso zgodovino in tudi danes smo Slovenci pravzaprav globoko konservativni, a smo vendarle stopali v korak s časom. Pričakujem vendar, da bo morala ta konservativnost pod vplivom svetovnih procesov v marsičem popustiti, a verjetno ne popolnoma izginiti.

Vaša generacija ne premišljuje o tem, da bi se preselila v Slovenijo?

Razen redkih posameznikov, ki želijo Slovenijo uživati od blizu, mislim, da ne.

Zdaj pa se posvetiva še vaši poeziji. Ta je presenetljivo modernistična, v veliki meri zgrajena na zvočnih učinkih. Je takšna spontano ali gre za poetiko, ki je hotela zavestno nasprotovati prevladujočemu tradicionalizmu v literaturi argentinskih Slovencev?

Nikakor ne gre za kakšno opozijsko držo, od prve pesmi naprej sem, ob prejšnjih generacijah, iskal svojo pot. Prej gre za ljubezen do zvočnosti, ki je povezana z mojo ljubeznijo do gledališča. Tam sem se tudi zaljubil v naš jezik, ki je zvočno popolnoma drugačen od španskega valovanja. Ko sem začel brati modernejša slovenska pesnika, sem Šalamunca dobesedno poziral, tako me je fasciniral njegov jezik.

Kakšen odmev ima vaša poezija med argentinsko skupnostjo?

Odmev je približno takšen, kot ga ima poezija tudi pri vas, se pravi razmeroma majhen. S to razliko, da je naša skupnost še manjša. Vendar moram priznati, da sta moji prvi zbirki Zenice in Mesto Pristan, izdani pri Slovenski kulturni akciji v Buenos Airesu, naleteli v naši skupnosti na lep sprejem. Tudi zadnja zbirka Biti, ki je izšla v Ljubljani in je na razpolago v ljubljanskih knjigarnah, najde pot do slovenskih bralcev v diaspori.

Kako pa je z drugimi oblikami umetniškega izražanja? Premore slovenska kultura v Argentini poleg literature in glasbe še kaj? Kako je recimo s filmom?

To je zanimivo vprašanje. Mislim, da med Slovenci ni nikogar, ki bi se ukvarjal s filmom, ne glede na to, kako močna je kinematografija v Argentini. Je pa med Slovenci nekaj profesionalnih piscev, ki delajo na področju trženja in sne-maju tudi propagandne filme. Na pohodu je likovna umetnost in naša skupnost premore kar nekaj dobrih likovnikov. Gledališče je ime-lo zlatu dobo pred desetimi in več leti, imeli smo pet ali šest režiserjev, popolnoma primerljivih z argentinskimi profesionalci.

Najmočnejši je bil vendarle imperativ besede?

In glasbe, seveda. Zelo pomembno vlogo so imeli in še imajo

Na zdravje, kultura!

JELKA ŠUTEJ ADAMIČ

Na pomlad ne zacvetijo le trobentice in kasneje narcise tako po mestnih vrtovih kot po travnikih, temveč se prebujajo tudi bifejčki, kavarnice, čajnice in razne »hitre« oboedovalnice, ki gostijo čebljanje in kvantanje; to se v soncu oglašajo na prostem, v dežju pa se, hote ali nehoti, premakne v gostilniško zavetje, kjer se nato prilagaja odpiralnemu času. Že v predmajaškem času je tako živel Zagreb, Ljubljani najbližja prestolnica, ki pa jo – če ne v drugem – prekaša prav gotovo v ponudbi kavarn, prijetnih gostilniških vrto, ki se brez sramu ali občutka krivde širijo prav pred vrati Arheološkega muzeja ali v odprtem atriju pred Zagrebškim gledališčem mladih (Zagrebačko kazališče mladih).

Ljubljanske zgodbe o pesniških bifejih, gledaliških kavarnah ali art cafejih se že dolgo vlečejo brez konca, kar je morda tudi bolje, kot napovedati jim slabega. Tak se namreč kaže, saj je Šumi – navkljub glasnemu vzklikanju široke javnosti proti rušenju – že gradbišče, o kakršni koli gostinski ponudbi, ki bi si drznila pokukati v katero od osrednjih ljubljanskih galerij ali v muzeje, pa ni ne duha ne sluha. V Tivolski grad, kjer domuje Mednarodni grafični in likovni center, se moramo še vedno odpraviti s plastenko pijačo v torbi. Dokler se vedno govori o novih vladnih apetitih po reprezentancijskih prostorih – še sploh odpravljali na ogled razstava! Kako je završalo, ko se je samo razširil sum o možnem uničenju tamkajšnjih grafičnih ateljev na račun muzejske kavarne, ki bi se tako zelo prilegala v ta likovni center. Kot da bi čaj, martini ali kokakola ob prebiranju domačega in tujega revialnega tiska lahko zalili in uničili svetost hranjenega in razstavljenega ...

Niže, ob stari Prešernovi, še nekako stoji Moderna galerija, a brez informacijskega centra, kjer bi prav tako – če ne bi bila naša zakonodaja na tem področju tako nepopisno zadržana in puritanska – lahko živelo nekaj miz, za katerimi bi mladi in nadobudni umetnostni kritiki, umetniki ali vsaj tisti, ki bi to radi bili, pa vsi drugi, ki jih zanima dialog na temo življenja, klepetali ter spoznavali umetnost v zelo splošnem pomenu besede. Ali jo morda celo zapisali. Ne, danes se morajo (pustimo tiste, ki si to tudi želijo) preseliti v samotno sobo, za računalniški ekran in se povezati v forum ali spletne čajnice, kjer se nato – pogosto neuspešno – pogovarjajo o relevantnih umetnostnozgodovinskih problemih novega časa, o likovni kritiki ipd.

Čez cesto je lepo steklena Narodna galerija. Ploščad pred njenim vhodom ali visok in brezdušen

atrij kar kliče po čedni gostilniški opremi in nekaj računalnikov, preko katerih bi se bilo mogoče v hipu povezati s svetom. Ali se, bolje, zaplesti v pogovor kar z družbo pri mizi, ki se verjame v kulturo živega dialoga in debatarne. A vse to je fikcija. Avtorjem steklenjaka Narodnega muzeja, kjer samejajo stari kamni in lapidariju, seveda še na misel ni prišlo, da bi v njem ali ob njem točili pijačo ali ponudili rogljiček. Ne, študij in debata naj se odvijata v oddelkih knjižnice v osami in tišini. Drugače ne gre? Ne, piše in obudeje naj se v gostilnah, ne v muzejih. Ustvarja se vendar v samotni. Ali se motim, ko verjamem, da se lahko ustvarjalni impulzi zbujajo, križajo, preverjajo in spopadajo še vse kje drugje, tudi za umazanim gostilniškim prtom neke v zakajeni beznici ali na gostilniškem vrtu, kjer na ušesa nežno udarjajo džezovski ali tehno ritmi.

Bife Šumi je zanesljivo postal ikona slovenske kulturne zgodovine, v njem so se kalili, ljubili, pili in sadili besede prihodnosti fantje in dekleta, iz katerih so zrastle pisateljice, pesniki, ministri, diplomati, varuhi človekovih pravic in uživaški kadilci trave. Punkerji se spominjajo Johnny Rotten Squarea, nskjevci in njihovi podporni člani kavarne Union ... Ali je danes le zasedena Metelkova kraj, kjer se lahko sproščeno rojevajo nove ideje? Morda bo novi muzej sodobne umetnosti na Metelkovi 22 ponudil tudi muzejsko kavarno, saj v tujini skorajda ni umetniškega centra, ki ne bi obiskovalcem v svojih prostorih ponudil tudi počitka, osvežitve in pogovora. Naj spomnimo samo na muzejsko četrt na Dunaju, kjer se »kofetkanje« sproščeno prepleta z razstavnimi halami, ali na prijetno okolje muzejske kavarne v Grazu, da bolj oddaljenega Pariza, kjer je obisk gledališke kavarne pred ogledom predstave ali po njem skorajda obvezen, sploh ne omenjam. Kam lahko sedemo po premieri v Slovenskem mladinskem gledališču? Ali po dolgem ogledu Bratov Karamazovih v ljubljanski Drami?

V Nemčiji, pravijo, so spet v modi filozofska srečanja v kavarnah, poznamo jih tudi pri nas. Ne le študenti in profesorji, tudi računalniški obsedenci, inženirji in učitelji se zbirajo v njih in razpravljajo o Sokratu, Platonu in Aristotelu. Tudi v Parizu je kopica takih filozofsko-literarnih zbirališč. Nič čudnega, kajti v deželi razsvetljenstva so ob črni kavi, rdečem vinu ali žganju že od nekdaj razpravljali o bogu in svetu, temeljnih temah filozofije. Namen tovrstnih srečanj je spodbujati kulturo dialoga. Ali pa si to danes, na »senčni« strani Alp, sploh še želimo (želijo)?

Canciones argentinas

Slovenska brat in sestra z argentinskimi pesmimi

Največja francoska glasbena založba Harmonia mundi je izdala zgoščenko s posnetki 26 argentinskih pesmi v izvedbi Bernarde in Marcosa Finka

Harmonia mundi iz Arlesa je največja francoska založba klasične glasbe s svetovno distribucijo. Med njene najpomembnejše sodelavce na pevskem področju sodi slovenska mezzosopranistka Bernarda Fink. Njen opus, posnet za založbo, kot ga predstavljajo na zgoščeni *Canciones argentinas* in sta jo posnela skupaj z bratom bas baritonistom Marcocom Finkom, je presenetljivo velik, saj zajema kar trinajst zgoščenk, med katerimi so posnetki redkeje izvajan oper, kot so Händlov monumentalni *Julij Cezar*, *Orfej* in *Vrnitev Odiseja* v domovino Claudia Monteverdija, opera *Griselda* in oratorij *Il primo omicidio* Alessandra Scarlattiya, potem dve operi W. A. Mozarta (*Così fan tutte* in *La clemenza di Tito*) pa znana Gluckova oper *Orfej* in *Euridika* ... Med recitali sta svetovni odmev doživeli vsaj dve: *Pesmi Antonina Dvořaka* in dva pesemska cikla Roberta Schumanna. Tik pred snemanjem pa je Brahmsova plošča.

Finkova začetna prezentacija argentinskih pesmi s Carlosom Guastavinom (1912–2000) s presenetljivo liričnostjo in pravim argentinskim navdihom, z živeto-stjo, v kateri se skorajda zdi, kot da je njuna interpretacija kot prebuna nostalgija za Argentino kot deželo njegune otroštva (ki ostaja v njunih srcih vsaj tako kot kasneje spoznana druga domovina Slovenija). Guastavino je lirik postromantičnega tipa, med prvimi štiri pesmimi na plošči pa je vrhunec ena ritmično razgibana, z dinamično klavirsko spremljavo Pampamapa, v kateri je Bernarda Fink pokazala svoj vokalni erotični temperament, ki se tu bolj odpre v posebnem vokalnem valovanju med razdajanjem in zadržanjem, od top dosegu občutljivi ritardandi in accelerandi. Marcos Fink je v dveh pesmih pokazal predvsem glasovno lirično mehko.

Portret se nadaljuje s pesmimi Luisa Giannea (1897–1968) in Abele Fleuryja (1903–1958); prva *Seis coplas*, ritmično bogata in razpoloženo diferencialna z odlično napisano in zaigrano klavirsko spremljavo Carmen Piazzini pesmi na argentinski ljudski pesmi kratkih kitic, Bernarda Fink zna v njih poiskati izpovedno bistvo, s stopnjevanjem proti dramatičnemu koncu v zadnjih dveh kiticah. Druga *Cruzando tu olvido* in njeno nadaljevanje *Camino de tu recuerdo* – pa je pevski, rahlo zaslanjani duet.

Carlos Lopez Buchardo (1881–1948) je na zgoščeni zastopan s kar šestimi pesmimi; baladna za basbariton *Cañión del carrerito* daje Marcosu Finku idealno priložnost za svojo izpovedno, tranjega bista in vokala kot njegovega instrumenta. *Cañión de Perico* (Bernarda) je svojevrstna kratka moralka – kaj je (naj)bolje biti v življenju, *Si lo hallas* (Marcos) ljubzenska, *Vida* (Zalostni ljubzenski duet, Juana (Marcos)

TONE RODE

ležen Niku Grafenauerju in Jožetu Snoju, s slednjim se tudi občasno srečam.

Kako pa živite s slovensko kulturno sceno, kadar ste doma v Argentini? Prejemate revije?

Naroden sem na Novo revijo, na revijo Zvon, Delova kulturna stran pa je vsak dan na mojem računalniku. Ne začnem dneva, da je ne bi pregledal, prav tako prebiram književne liste in Sobotno prilogo ter poslovni dnevnik Finance, zanima me tudi širši pogled.

Koliko pa uspete kot poslovnež, kar je vaš osnovni poklic, spremljati še sprotno slovensko literarno produkcijo?

Res, posli vzamejo veliko časa, zlasti potovanja, in oboje je daleč od literature. Sem pripadnik tretje generacije oziroma druge, ki je bila že izšolana v Argentini, seveda sem dodatno hodil tudi v slovenske šole. Srečo sem imel, da sem se kot otrok srečal s slovensko kulturo še v času, ko je bila naša skupnost in njeno zavidižljivo število še v Sloveniji izsolanih intelektualcev na vrhuncu ustvarjalnih moči. Kljub temu se je do leta 1991 moje poznavanje slovenske poezije ustavilo tam neke pri Pesmih štirih. Velik pospešek v poznavanju slovenske literature sem prejel omenjena leta, ko sem, po zaslu-

hvaliti, je to predvsem gledališče. Z njim sem v mladih letih preživel petnajst let.

Se pravi, teater je bil za vas vir živje slovensčine?

Tako je. Še danes, če pogledate naše osnovnošolske otroke, je očito, da se največ jezika naučijo na odru. Na odru jezik zveni.

Ampak težko si predstavljam, kako si vi v Buenos Airesu lahko privoščite živo izreko, moderne strukture, sedanje frazeologeme?

V svetu interneta to ni težko, le hoteti je treba. Seveda, če govoriva o naših otrocih, obstajajo različni nivoji. Dokler bo obstajalo gledališče, ne bo problem, bo jezik še živ. Obstaja praksa, da v buenosaireskih slovenskih šolah otroci vsako leto uprizorijo eno igro. In te igre so vsako leto sodobnejše. Včasih so bili to stari klasiki otroške literature, danes so na vrsti avtorji od Svetlane Makarovič naprej. V pomoč so tudi nove in odlične sinhronizacije otroških in mladinskih filmov v slovensčini. Moji otroci gledajo Garfielda, Robote ali Neverjetne v slovensčini. Španci so pri sinhronizacijah veliko bolj površni.

Kolkor vem, je slovensčina med vami v Argentini na težki preizkušnji; večina potomcev vaše generacije je prej špansko kot slo-

venskega čutenja, naše kulture.

Tudi vi pišete v špansčini, prejel ste celo državno nagrado za najboljšo pesem.

Res je, doma mi leži tudi nedokončana zbirka pesmi v špansčini. Ni mogoče biti enostranski zagledani v en sam svet. Zanimata me obe kulturi, argentinska in slovenska. Poleg tega smo današnji člani velemesta izpostavljeni vsem tokovom svetovne kulture.

Kako pa je z drugimi oblikami umetniškega izražanja? Premore slovenska kultura v Argentini poleg literature in glasbe še kaj? Kako je recimo s filmom?

To je zanimivo vprašanje. Mislim, da med Slovenci ni nikogar, ki bi se ukvarjal s filmom, ne glede na to, kako močna je kinematografija v Argentini. Je pa med Slovenci nekaj profesionalnih piscev, ki delajo na področju trženja in snemanju tudi propagandne filme. Na pohodu je likovna umetnost in naša skupnost premore kar nekaj dobrih likovnikov. Gledališče je ime-lo zlatu dobo pred desetimi in več leti, imeli smo pet ali šest režiserjev, popolnoma primerljivih z argentinskimi profesionalci.

Najmočnejši je bil vendarle imperativ besede?

In glasbe, seveda. Zelo pomembno vlogo so imeli in še imajo

